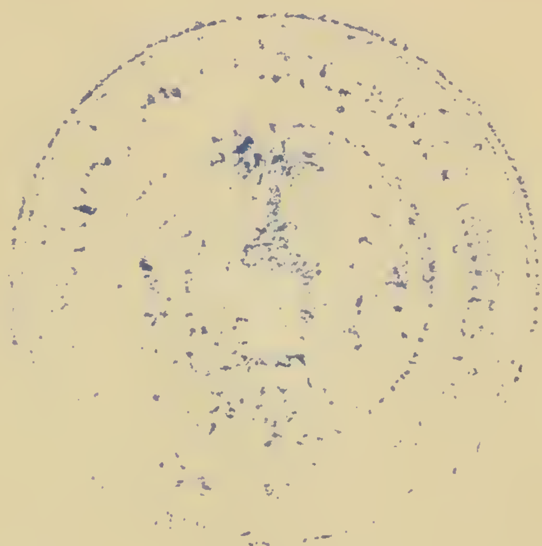

สภากาชาดไทย

พิมพ์สนองพระเดชพระคุณแสดงกตเวทีเป็นที่ระลึก
ในการถวายพระเพลิงพระบรมศพ

สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี
พระพันวัสสาอัยิกาเจ้า

ณ พระเมรุมาศท้องสนามหลวง
วันที่ ๒๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๙๙

เรียงความพระราชประวัติ

สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี

พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

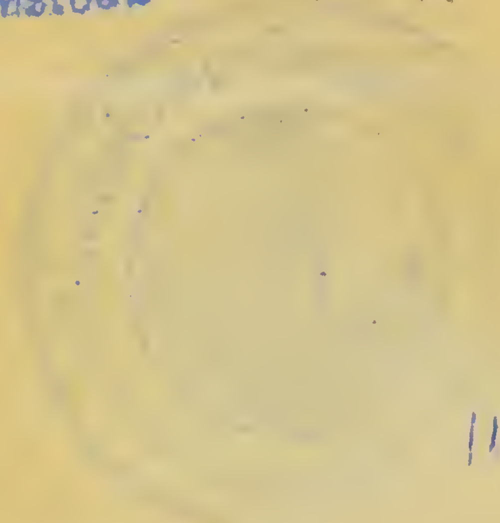
ซึ่งได้รับรางวัลที่ ๑

เรียบเรียง

โดย

นายสมบัติ จำปาเงิน

สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยิกาเจ้า สภานายิกา
สภากาชาดไทย พ.ศ. ๒๔๖๓ – พ.ศ. ๒๔๙๘

เรียงความเฉลิมพระเกียรติ

สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี
พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

ณ กาลอันกำหนดได้ ๒๔๙๘ พระพุทธพรรษาตอนปลาย ได้มีเหตุอันพึงเศร้าสลดแก่จิตใจของบรรดาชนชาวไทยทั่วไปอย่างใหญ่หลวง กล่าวคือสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ได้ประชวรสวรรคตด้วยพระหทัยวาย โดยพระอาการสงบในวันที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๘ เวลา ๒ นาฬิกา ๑๖ นาที ณ ตำหนักวังสระปทุม สิริพระชนมายุได้ ๙๔ พระพรรษา สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า พระองค์นี้ทรงดำรงพระอิสริยยศอันสูงสุดในพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ทั้งปวง ประกอบด้วยพระเกียรติคุณอันเลื่องลือเป็นที่เคารพรัก นับถือ แห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช องค์พระประมุขของชาติตลอดจนพระประยูรญาติ บรมวงศานุวงศ์ทั้งปวง และ

ชาวไทยทั้งหลายทั่วไป เมื่อมาสวรรคตลงในครั้งนี้ จึงเป็นที่น่าเสียดาย และอาลัยในพระคุณยิ่งนัก ด้วยเหตุที่รำลึกถึงพระเกียรติยศ และพระเกียรติคุณของพระองค์เป็นที่ตั้ง ประกอบด้วยความซาบซึ้งในพระจริยาวัตรอันงดงาม ควรแก่การยกย่องสรรเสริญ จึงขอพรรณาพระประวัติ และพระเกียรติคุณของพระองค์ พอสังเขปเป็นอนุสรณ์ฉลองพระคุณไว้ ณ ที่นี้

สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวีพระพันวัสสาอัยิกาเจ้า มีพระนามเดิมว่า พระองค์เจ้าสว่างวัฒนา ฯ เป็นพระราชธิดาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่-หัว รัชกาลที่ ๔ และสมเด็จพระปิยมาวดี ศรีพัชรินทรมาตา (เจ้าจอมมารดาเปี่ยม) ประสูติเมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๐๕ นับเป็นพระราชธิดาองค์ที่ ๖๐ ในรัชกาลนั้น ถ้าจะนับเฉพาะ พระราชโอรส และพระราชธิดา ซึ่งประสูติร่วมพระมารดาเดียวกัน ก็มีลำดับดังนี้ คือ

๑. พระองค์เจ้าชายอุณากรรณอนันตนรชัย
๒. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์-วโรปการ (พระองค์เจ้าเทวัญอุทัยวงศ์)
๓. สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี

ในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมสภากาชาดสยาม วันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๑

๔. สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยิกาเจ้า (พระองค์เจ้าสว่างวัฒนา)

๕. สมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนาถ(พระองค์เจ้าเสาวภาผ่องศรี)

๖. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระสวัสดิวัตนวิศิษฎ์ (พระองค์เจ้าสว้สดิโสภณ)

พระองค์เจ้าสว่างวัฒนา ฯ ได้ทรงรับพระอิสริยยศอันสูงยิ่งใน รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ คือได้รับสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนาบรมราชเทวี ดำรงตำแหน่งพระอัครมเหสีเป็นที่เคารพยกย่องแก่บรรดาฝ่ายในทั้งปวง ตลอดเวลาที่ทรงดำรงตำแหน่งพระอัครมเหสีได้ทรงปฏิบัติพระราชกิจสนองพระคุณ พระบาทสมเด็จพระ บรมราชสวามี ด้วยพระอุตสาหวิริยะอันยั่งยืน ประกอบด้วยพระสติปัญญาอันเฉลียวฉลาด ดำรงพระองค์อยู่ในธรรมะอันควรเสมอมาเป็นที่ต้องพระราชอัธยาศัยอย่างยิ่ง บรรดาข้าราชบริพารทั้งหลายทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายในก็ตระหนักในพระจริยาวัตรของสมเด็จพระบรมราชเทวี เป็นอันดีว่า ทรงเป็นผู้มีน้ำพระทัยอันโอบอ้อมอารีแก่ชนทุกชั้น และมีพระกิริยามารยาท

อันละมุนละไม สมกับที่ทรงเป็นสุขุมาลชาติราชกัญญาอันสูงส่ง นับว่าได้ทรงปฏิบัติพระองค์ด้วยดีเรื่อยมา ตั้งแต่ยังทรงเป็นพระราชธิดาใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ ประการหนึ่ง และทรงเป็นพระอัครมเหสีในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ อีกประการหนึ่ง ประจักษ์พยานแห่งความเคารพรัก ที่บรรดาชนทั้งหลายมีต่อองค์สมเด็จพระบรมราชเทวี ก็คือการที่มีผู้ นำบุตรหลานมาถวายให้ทรงพระเมตตาใช้สอยเป็นอันมาก ซึ่งพระองค์ก็ทรงรับไว้อุปการะเลี้ยงดู และอบรมสั่งสอนให้รอบรู้ ในวิชาการฝีมือ และระเบียบกิริยามารยาท เพื่อให้เป็นกุลสตรีที่ดีพร้อมทุกประการ บางคนเมื่อเจริญวัยสูงขึ้นก็กราบทูลลากลับไปอยู่กับตระกูลของตน และที่ยังถวายความจงรักภักดีขออยู่ ปฏิบัติสมเด็จพระบรมราช เทวีต่อไปก็มีเป็นอันมาก แม้เมื่อยามเสด็จมาประทับภายนอกพระบรมมหาราชวังแล้ว ก็ยังมีผู้จงรักภักดีขอติดตามมาฉลองพระกรุณาธิคุณอีกไม่น้อย นับว่าพระจริยาวัตรของพระองค์เป็นที่เลื่อมใส และซาบซึ้งแก่คนทั้งหลายยิ่งนัก ใคร ๆ ที่ได้ยินคำว่า "สมเด็จพระตำหนัก" ย่อมทราบได้ทันทีว่า หมายความถึงสมเด็จพระบรมราชเทวีพระองค์นี้ ผู้ทรงมีบริวารมากในการทั้งปวง

ในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมสภากาชาดสยาม
วันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๑

สมเด็จพระบรมราชเทวีทรงมีพระราชโอรสและพระราชธิดาหลายพระองค์ เท่าที่ปรากฏพระนามต่อมามีดังนี้คือ

๑. สมเด็จเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร
๒. สมเด็จเจ้าฟ้าสมมติวงศ์วโรทัย กรมขุนศรีธรรมราชธำรงฤทธิ์
๓. สมเด็จเจ้าฟ้าหญิงวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินทร
๔. สมเด็จเจ้าฟ้า มหิดลอดุลยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์

ในบรรดาพระราชโอรสและพระราชธิดาที่กล่าวพระนามมานี้ พระราชโอรสองค์ใหญ่คือสมเด็จเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ ได้รับสถาปนาเป็น "สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร" (Crown Prince) องค์แรก มีพระอิสริยยศเสมอ พระมหาอุปราช ทรงศักดินา ๑ แสนไร่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๙ เพราะได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้เลิกตำแหน่งพระมหาอุปราช หรือกรมพระราชวังบวร ฯ เสีย เพื่อความเหมาะสมเรียบร้อยในการสืบสันตติวงศ์ตามแบบอารยประเทศในยุโรป มี

อังกฤษเป็นอาทิ ด้วยเหตุนี้ สมเด็จพระบรมราชเทวีจึงต้องทรงมีพระภาระในการอบรมพระราชโอรสอย่างใกล้ชิดมากขึ้น เพื่อประโยชน์ราชการแผ่นดินดังกล่าวเพราะสมเด็จเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศยังมีพระชนมายุน้อยนัก ถ้าหากสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช พระองค์นี้มีพระชนม์ยืนนานสืบมา ก็จะต้องได้รับราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์สืบต่อจากสมเด็จพระบรมชนกนาถ และสมเด็จพระบรมราชเทวีก็จักต้องดำรงพระยศ เป็นสมเด็จพระพันปีหลวงโดยมิต้องสงสัย แต่บังเอิญสมเด็จเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศทรงพระประชวรเสด็จสวรรคตเสียก่อนเมื่อพ.ศ. ๒๔๓๗ การสูญเสียพระบรมราชปิโยรสพระองค์ใหญ่เป็นการสูญเสียครั้งใหญ่หลวง ยังความเศร้าโศกพระทัยแด่สมเด็จพระบรมราชเทวีอย่างสุดพรรณา แต่ก็ทรงระงับได้อย่างเยือกเย็นด้วยขันติธรรมอันสูงสุด และในกาลต่อมา เมื่อพระบาท สมเด็จ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคตเมื่อ วันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ สมเด็จพระบรมราชเทวีก็เสด็จจาก พระบรมมหาราชวังมาประทับอยู่ที่พระตำหนักสระประทุมอันกว้างใหญ่ ซึ่งเป็นพระตำหนักส่วนพระองค์ และประทับที่นั้นเรื่อยมาจนตลอดพระชนม์มายุ ทรงดำรงตำแหน่งพระมาตุฉาเจ้าใน รัชกาล

ที่ ๖ และที่ ๗ ทั้งสองรัชกาล เป็นหลักเป็นประธานแห่งพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายในทุกพระองค์ ในรัชกาลที่ ๘ และที่ ๙ พระองค์ก็ทรงดำรงตำแหน่งเป็นสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า เป็นที่เคารพอันสูงสุดแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์

ตลอดพระชนม์ชีพ อันยืนนาน ของสมเด็จ พระบรมราชเทวี พระองค์ทรงบำเพ็ญแต่พระกรณียกิจอันเป็นหิตานุประโยชน์แก่ทวยชนทั้งหลาย ตลอดจนองค์การสาธารณกุศลทั่วไป นับว่าทรงมีส่วนในการสร้างเสริมความเจริญแก่ประเทศชาติหลายประการ พระกรณียกิจอันควรยกย่องอย่างยิ่งก็คือ

ประการที่หนึ่ง ทรงอภิบาลรักษาและทรงสั่งสอนสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ ผู้ทรงเป็น องค์สยามมกุฎราชกุมารรัชทายาทให้ทรง เป็นผู้ รอบรู้ในขัตติยราช จริยานุวัตรอันเป็นเครื่องก่อความนิยมเลื่อมใสแก่คนทั้งหลาย เป็นการอบรมพระราชบุโยรสเพื่อให้เป็นพระมหากษัตริย์ที่ดีในอนาคต ถึงแม้เมื่อสมเด็จเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศสวรรคตแล้ว สมเด็จพระบรมราชเทวีก็ยังทรงมีพระภาระในการอบรม สั่งสอนสมเด็จเจ้าฟ้ามหิดลอดุลยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ให้ทรงเป็นผู้มี

พระจริยาวัตรอันดีงาม บำเพ็ญประโยชน์แก่ชนทั้งหลายทั่วไปไม่ว่างเว้น คุณข้อนี้จะเห็นได้จากการที่สมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ทรงเป็นผู้มีพระอุปนิสัยอันดีเลิศ มีพระจริยานุวัตรอันงดงาม เป็นที่ตรึงใจแก่ผู้ได้พบได้เห็นทุกคน และทรงเป็นผู้มีความเพียรอย่างยอดยิ่งในการสร้างความเจริญให้แก่การแพทย์ของเมืองไทยอย่างสุดความสามารถ จนเป็นที่ประจักษ์แก่คนทั้งหลายในทุกวันนี้ อนึ่งสมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ก็ทรงเป็นผู้มัธยัสถ์ ไม่ทรงคิดถึงความสุขส่วนพระองค์เป็นที่ตั้ง คิดถึงแต่ประโยชน์สุขของผู้อื่นก่อนเสมอ ทรงสละทรัพย์เพื่อสร้างประโยชน์แก่สาธารณกุศลเนือง ๆ พระนิสัยอันดีเลิศนี้ก็ตกทอดมายังพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์คือ รัชกาลที่ ๘ และรัชกาลที่ ๙ ซึ่งทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่ประเทศชาติในด้านต่าง ๆ นับเป็นการอนุวัตรตามแบบสมเด็จพระราชบิดาทุกประการ พระนิสัยเสียสละเพื่อส่วนรวมดังกล่าวมานี้ย่อมเป็นผลจากการอบรมอันประกอบด้วยพระอุตสาหะ วิริยะ แห่งองค์สมเด็จพระบรมราชเทวีโดยแท้.

ประการที่สอง ทรงเป็นพุทธศาสนูปถัมภก ความจริงข้อนี้จะเห็นได้จากการที่ทรงเลื่อมใสศรัทธาในพระ

ในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมสภากาชาดสยาม
วันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๑

พุทธศาสนาอย่างแรงกล้า ทรงรับศีลในวันธรรมสวนะมิได้ขาด และทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ด้วยการอุปถัมภ์พระสงฆ์ สามเณร ในพระอารามต่างๆ ให้ได้รับความผาสุกสะดวกในการประพฤติพรหมจรรย์ และศึกษาปริยัติธรรม เช่น ทรงบริจาคกัปปิยภัณฑ์เป็นค่านิตยภัตแก่คณะสงฆ์ สามเณร วัดปทุมวนาราม วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม และวัดราชบพิธฯ เป็นอาทิ อนึ่งได้ทรงบริจาคทรัพย์จัดพิมพ์อัฏฐกถาชาดก ๑ คัมภีร์ ๑๐ เล่มสมุดพิมพ์ เพื่อเป็นถาวรประโยชน์แก่การศึกษา และเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเมื่อมีการสอบปริยัติธรรมประจำปีก็ได้ทรงอุปการะเลี้ยงกรรมการตรวจข้อสอบธรรมและบาลีสนามหลวงเสมอมา นับว่าทรงบำเพ็ญกุศลประโยชน์ในพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก.

ประการที่สาม ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่องค์การสาธารณกุศลทั่วไป พระคุณข้อนี้เห็นได้จากการ ที่พระองค์ทรงมีพระทัย เมตตากรุณา แก่ผู้เจ็บ ไข้ได้ป่วย ทั้งหลายว่าเป็นผู้ต้องทนต่อความลำบากเป็นทุกข์อย่างมหันต์ จึงทรงเผื่อแผ่พระเมตตากรุณาแก่คนเหล่านั้น โดยทรงสละทรัพย์สินเงินทอง เป็นจำนวนมาก ตั้งโรง พยาบาล ขึ้น แห่ง

หนึ่ง เพื่อบำบัดโรคาพาธ แก่ประชาชน และ ภิกษุ สามเณร มีชื่อว่าโรงพยาบาลศรีราชา ซึ่งคนทั่วไปเรียกว่าโรง พยาบาลสมเด็จฯ ตั้งอยู่ที่อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ยิ่งกว่านั้นยังได้ทรงดำรงตำแหน่งเป็นองค์สภานายิกา แห่ง สภากาชาดไทยเป็นองค์ที่สองสืบต่อจากสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พระพันปีหลวง ในรัชกาลที่หก ทรงดำรงตำแหน่งอันมีเกียรติยิ่งนี้ รวม เป็นเวลารวม ๓๖ ปี จนกระทั่งสวรรคต สภากาชาด ไทยเป็นองค์การสาธารณกุศลที่ยิ่งใหญ่ที่สุด มีหน้าที่บำ บัดโรคภัยไข้เจ็บแก่คนทั้งหลายทั่วไปไม่เลือกหน้า เดิม เมื่อแรกตั้งขึ้นในรัชกาลที่ห้า มีชื่อว่า สภาอุณาโลมแดง ภายหลังโอนเข้าเป็นสาขาองค์การกาชาดสากล ซึ่งตั้งอยู่ ณ เมืองเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ มีกิจการกว้าง ใหญ่ไพศาล อำนวยความสุขและความ ปลอดภัยจากโรคา พยาธิทั้งปวงให้แก่ประชากรทั่วโลก ตลอดเวลาที่สมเด็จ พระบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยิกาเจ้า ทรงดำรงตำแหน่ง สภานายิกา สภากาชาดไทย ก็ทรงเอาพระทัยใส่ในกิจ การของสภาอย่างใกล้ชิด และทรงบริจาคทรัพย์เพื่อช่วย เหลือสภากาชาดเป็นประจำทุกปีมิได้ขาด นับว่าเป็นผู้มี พระคุณอย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศชาติด้วยอีกโสดหนึ่ง

การที่สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยิกาเจ้าได้เสด็จสวรรคตลงในครั้งนี้ ย่อมยังความเศร้าโศกเสียใจแก่ชนทั้งหลาย ผู้ยังจดจำและระลึกถึงพระคุณของพระองค์เป็นอันมาก ในฐานะที่ทรงเป็นพระบรมวงศ์ชั้นสูงสุด มีพระเกียรติยศใหญ่ยิ่ง และมีพระคุณอันสุดประมาณ นับเป็นผู้ทรงความสำคัญอย่างยิ่งพระองค์หนึ่ง ซึ่งประชาชาวไทยจะเลือนลืมเสียมิได้ จึงขอตั้งสัจอธิษฐานรำลึกถึงคุณพระศรีรัตนตรัยเป็นที่ตั้ง ได้โปรดให้องค์สมเด็จพระพันวัสสาอัยิกาเจ้า ผู้ทรงเป็นยอดธรรมจารี แม้สวรรคตไปแล้ว ให้ได้ทรงสถิต ณ สวรรคาลัย เสวยนิรันตรสุขอันควรแก่พระบุญญาบารมีซึ่งได้ทรงบำเพ็ญมาแล้วในภพนี้ด้วยเทอญ.

รูปํ ชีรติ มจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีรติ

รูปของบุคคลย่อมย่อยยับได้ แต่ชื่อเสียงและตระกูลนั้นจะเสื่อมสูญไปก็หามิได้เลย

—— • ——

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ศีรณสาร
62 ถนนปั้น สีลม (วัดแขก) โทร 31558
นายกระมล ศีรณสาร ผู้พิมพ์, ผู้โฆษณา